

Asylsökande barns skolgång m.m.

Sammanfattning

Utskottet behandlar i detta betänkande proposition 2000/01:115 *Asylsökande barns skolgång m.m.* och en folktopmotion som väckts med anledning av propositionen.

I propositionen föreslår regeringen en ändring i skollagen som innebär att nuvarande bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter om mottagande i det offentliga skolväsendet av barn som inte räknas som bosatta i landet utvidgas till att omfatta även mottagande av dessa barn i förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg.

Regeringen avser att med stöd av bemyndigandet i särskilda föreskrifter ange att asylsökande barn och barn som beviljats tidsbegränsat uppehållstillstånd (s.k. massflyktingar) skall ha tillgång till utbildning inom det offentliga skolväsendet, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg på i huvudsak samma villkor som gäller för barn som är bosatta i Sverige. Föreskrifterna bör också omfatta barn som av andra skäl ansökt om uppehållstillstånd i Sverige och givits rätt att vistas här medan ansökan prövas. Den statliga ersättningen till kommunerna för nämnda barns skolgång m.m. bör utökas.

I propositionen föreslås vidare vissa tillägg i bestämmelserna i skollagen om bidrag till fristående skolor, när det gäller ersättning för undervisning av asylsökande barn m.fl.

Ändringarna i skollagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2002.

Socialförsäkringsutskottet har avgivit yttrande till utbildningsutskottet över propositionen och motionen.

Utbildningsutskottet, liksom socialförsäkringsutskottet, tillstyrker regeringens förslag och avstyrker motionen.

Folkpartiet reserverar sig till förmån för sina förslag i motionen om skyldighet för kommuner att erbjuda barn utbildning m.m. i avvaktan på avvisning eller utvisning samt om utredning av möjligheterna till skolgång m.m. för gömda barn.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet.....	4
Utskottets överväganden	5
Tillgång till utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg för asylsökande barn m.fl.	5
Statlig ersättning.....	9
Reservation.....	12
Utbildning m.m. i avvaktan på avvisning eller utvisning, m.m. (punkterna 2 och 3) – fp	12
Bilagor	
1. Förteckning över behandlade förslag.....	14
Propositionen.....	14
Motionen	14
2. Regeringens lagförslag.....	15
3. Socialförsäkringsutskottets yttrande 2000/01:SfU8y	19

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Med hänvisning till de motiveringar som framförs under Utskottets överväganden föreslår utskottet att riksdagen fattar följande beslut:

1. Tillgång till utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg för asylsökande barn m.fl.

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100), såvitt avser 1 kap. 1 § och 15 kap. 5 §.

2. Utbildning m.m. i avvaktan på avvisning eller utvisning

Riksdagen avslår motion 2000/01:Ub48 yrkande 1.

Reservation (fp) – delvis

3. Skolgång m.m. för gömda barn

Riksdagen avslår motion 2000/01:Ub48 yrkande 2.

Reservation (fp) – delvis

4. Statlig ersättning för kostnader för utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg för asylsökande barn m.fl.

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100), såvitt avser 2 b kap. 10 b och 10 c §§ samt 9 kap. 6, 6 a, 8 a och 8 c §§.

5. Lagförslaget i övrigt

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100) i den mån det inte omfattas av vad utskottet föreslagit ovan.

Stockholm den 16 oktober 2001

På utbildningsutskottets vägnar

Britt-Marie Danestig

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Britt-Marie Danestig (v), Beatrice Ask (m), Eva Johansson (s), Inger Lundberg (s), Yvonne Andersson (kd), Lars Hjertén (m), Majléne Westerlund Panke (s), Tomas Högström (m), Tomas Eneroth (s), Erling Wälivaara (kd), Per Bill (m), Gunnar Goude (mp), Sofia Jonsson (c), Ulf Nilsson (fp), Agneta Lundberg (s), Nils-Erik Söderqvist (s) och Kalle Larsson (v).

Redogörelse för ärendet

Inom Utbildningsdepartementet tillsattes i november 1999 en särskild arbetsgrupp med uppdrag att utreda frågor rörande barnomsorg och utbildning för asylsökande barn. Arbetsgruppen redovisade i maj 2000 sina förslag i departementspromemorian *Förskola, skola och skolbarnsomsorg för asylsökande barn* (Ds 2000:26). Promemorian, som remissbehandlats, ligger till grund för den nu aktuella propositionen *Asylsökande barns skolgång m.m.* (prop. 2000/01:115).

I propositionen föreslår regeringen en ändring i skollagen (1985:1100) som innebär att nuvarande bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter om mottagande i det offentliga skolväsendet av barn som inte räknas som bosatta i landet utvidgas till att omfatta även mottagande av dessa barn i förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg.

Regeringen avser att med stöd av bemyndigandet i särskilda föreskrifter ange att asylsökande barn och barn som beviljats tidsbegränsat uppehållstillstånd enligt 2 kap. 4 a § utlänningslagen (s.k. massflyktingar) skall ha tillgång till utbildning inom det offentliga skolväsendet, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg på i huvudsak samma villkor som gäller för barn som är bosatta i Sverige. Föreskrifterna bör också omfatta barn som av andra skäl ansökt om uppehållstillstånd i Sverige och givits rätt att vistas här medan ansökan prövas. Den statliga ersättningen till kommunerna för nämnda barns skolgång m.m. bör utökas.

I propositionen föreslås vidare vissa tillägg i bestämmelserna i skollagen om bidrag till fristående skolor, när det gäller ersättning för undervisning av asylsökande barn m.fl.

Med anledning av propositionen har väckts en motion. Förslagen i propositionen och i motionen återges i *bilaga 1*. Regeringens förslag till ändringar i skollagen finns som *bilaga 2*.

Utbildningsutskottet har berett socialförsäkringsutskottet – som har att bereda ärenden om utlännings- och invandrarfrågor – tillfälle att yttra sig över propositionen och motionen. Socialförsäkringsutskottet har avgivit yttrande 2000/01:SfU8y, vilket intagits som *bilaga 3* till detta betänkande.

Utskottets överväganden

Tillgång till utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg för asylsökande barn m.fl.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör anta regeringens förslag till ändring av 15 kap. 5 § skollagen (1985:1100) jämte följdändring i 1 kap. 1 § samma lag. Den nya lydelsen av 15 kap. 5 § innebär att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bemyndigas meddela föreskrifter om mottagande – förutom i det offentliga skolväsendet – även i förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg av barn som inte räknas som bosatta i Sverige. Motionsyrkanden om skyldighet för kommuner att erbjuda barn utbildning m.m. i avvaktan på avvisning eller utvisning samt om möjlighet till skolgång m.m. för gömda barn bör avslås.

Jämför *reservation (fp)*.

Gällande bestämmelser

Enligt skollagen (1985:1100) gäller som huvudregel att ett barn skall vara bosatt i Sverige för att ha rätt till förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg och utbildning inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Som bosatt i landet räknas normalt den som rätteligen skall vara folkbokförd här.

Asylsökande barn är inte folkbokförda i Sverige. De betraktas således inte som bosatta i landet. Detta medför att de inte har någon generell rätt till förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, förskoleklass, grundskola respektive gymnasieskola (och motsvarande skolformer).

Genom en bestämmelse i 15 kap. 5 § skollagen har regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, bemyndigats att meddela föreskrifter om mottagande i det offentliga skolväsendet av elever som inte räknas som bosatta i riket.

Med stöd av bemyndigandet har regeringen i 6 kap. 2 § första stycket grundskoleförordningen (1994:1194) föreskrivit att barn som vistas i Sverige i avvaktan på beslut i ett ärende om uppehållstillstånd eller under liknande omständigheter har rätt till grundskoleundervisning. Enligt förordningen om undervisning av asylsökande barn (SKOLFS 1993:21) skall de få undervisning i vissa ämnen under minst 15 schemalagda veckotimmar under det första läsåret. Efter det första läsåret skall en successiv ökning ske av antalet veckotimmar och ämnen. Utöver dessa timmar skall undervisning i skapande verksamhet och idrott anordnas under minst 5 schemalagda veckotimmar.

Propositionen

I propositionen lämnas inledningsvis en redogörelse för innehållet i FN:s konvention om barnets rättigheter, den s.k. barnkonventionen. Konventionens bestämmelser omfattar även barn som vistas inom en konventionsstats gränser i avvaktan på beslut om uppehållstillstånd. Bestämmelserna innebär bl.a. att staterna skall tillhandahålla kostnadsfri grundutbildning till flyktingbarn och successivt tillhandahålla utbildning utöver grundutbildning. Regeringen anför att svensk lagstiftning i huvudsak stämmer överens med de åtaganden Sverige gjort genom ratificeringen av konventionen. Vissa förändringar behöver dock göras såvitt gäller rätten till utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg. Enligt regeringen är det en viktig uppgift att uppmärksamma de barn som av olika skäl har ett särskilt behov av skydd och stöd, t.ex. asylsökande barn. Ett led i regeringens reformarbete för att förbättra dessa barns situation är att stärka rätten till utbildning.

Regeringen föreslår i propositionen en sådan ändring av 15 kap. 5 § skollagen (1985:1100) att regeringen i förordning kan meddela föreskrifter om mottagande – förutom i det offentliga skolväsendet – även i förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg av barn som inte räknas som bosatta i Sverige. Därtill skall en hänvisning till att denna bestämmelse gäller för förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg tas in i 1 kap. 1 § skollagen.

Enligt regeringens bedömning bör de barn som omfattas av 1 § första stycket 1–3 lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. (LMA) ha **tillgång till utbildning inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom samt till förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg** på i huvudsak samma villkor som gäller för barn som är bosatta i Sverige. Därmed avses asylsökande barn och barn som beviljats tidsbegränsat uppehållstillstånd med stöd av 2 kap. 4 a § utlänningslagen (s.k. massflyktingar) liksom barn som av andra skäl ansökt om uppehållstillstånd i Sverige och givits rätt att vistas här medan ansökan prövas.

Rätten till utbildning inom grundskolan och motsvarande skolformer bör inte medföra någon skolplikt. Barnen bör tas emot i det offentliga skolväsendet så snart det är lämpligt med hänsyn till det enskilda barnets personliga förhållanden. Mottagandet bör dock ske senast en månad efter barnets ankomst till Sverige. Rätten till gymnasieutbildning bör gälla om studierna påbörjas före 18 års ålder. Barnen kan också mottas i en fristående skola för att där få motsvarande utbildning.

Den kommun där barnet vistas bör svara för att utbildningen kommer till stånd. Undervisningen bör bedrivas med hänsyn till det enskilda barnets behov och förutsättningar.

Regeringen bedömer att förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg bör erbjudas asylsökande barn m.fl. på samma villkor som gäller för barn bosatta i Sverige. Detta innebär att om föräldrarna förvärvsarbetar, är arbetssökande eller studerar eller om barnet har ett eget behov skall barn i åldern 1–6 år erbjudas förskoleverksamhet (förskola eller familjedaghem) och barn i åldern 6–12 år erbjudas skolbarnsomsorg (fritidshem eller familjedaghem). Asylsö-

kande barn m.fl. bör också tas emot i den allmänna förskolan som införs den 1 januari 2003 för barn i åldern 4–5 år.

Motionen

I motion 2000/01:Ub48 välkomnar Folkpartiet propositionen om att asylsökande barn skall ges rätt till skolgång, förskola samt skolbarnsomsorg på samma villkor som gäller för barn bosatta i Sverige. Dock anser motionärerna att det av propositionen tydligt borde ha framgått att också de **barn** som fått avslag på sin asylansökan skall få en rätt till skolgång **i väntan på utvisning**. Motionärerna påpekar att väntetiden i många fall kan bli mycket lång, bl.a. i de fall då mottagarlandet inte är berett att ta emot de hemvändande medborgarna. De vill ha ett tillkännagivande till regeringen om att kommuner skall vara skyldiga att erbjuda utbildning inom det offentliga skolväsendet samt förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg även till de barn som väntar på utvisning (yrk. 1).

Vidare understryker Folkpartiet i motionen att **barn som hålls gömda** inför verkställighet av ett avvisningsbeslut befinner sig i en mycket utsatt situation. På vissa håll i landet har skolor redan på olika sätt erbjudit gömda barn skolgång. Det bör därför utredas vilka olika möjligheter som kan finnas att erbjuda gömda barn skolgång, förskoleverksamhet samt skolbarnsomsorg. Riksdagen bör enligt motionärerna göra ett tillkännagivande till regeringen om detta (yrk. 2).

Utskottets ställningstagande

Utskottet föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till ändrad lydelse av 15 kap. 5 § skollagen, vilket innebär att det tidigare bemyndigandet för regeringen att utfärda föreskrifter om mottagande i det offentliga skolväsendet av barn som inte är bosatta i riket utvidgas till att omfatta mottagande av sådana barn även i förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg. Riksdagen bör också anta följdändringen i 1 kap. 1 § skollagen.

Enligt redogörelsen i propositionen avser regeringen att med stöd av det nämnda bemyndigandet i särskilda föreskrifter ange att barn som ansöker om asyl eller skydd i Sverige enligt 3 kap. utlänningslagen (1989:529) och barn som har beviljats uppehållstillstånd enligt 2 kap. 4 a § utlänningslagen (s.k. massflyktingar) skall ha **tillgång till förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg och utbildning inom det offentliga skolväsendet** för barn och ungdom på i huvudsak samma villkor som gäller för barn som är bosatta i Sverige. Föreskrifterna bör också omfatta barn som av andra skäl ansökt om uppehållstillstånd i Sverige och givits rätt att vistas här medan ansökan prövas. Föreskrifterna bör finnas i en särskild förordning.

Socialförsäkringsutskottet skriver i sitt yttrande i ärendet att regeringens förslag får sägas ligga i linje med vad utskottet tidigare anfört i frågan om asylsökande barns och ungdomars rätt till skolundervisning (bet. 1998/99: SfU5). Utbildning är en grundläggande förutsättning för att de barn och ungdomar som kommer till Sverige som asylsökande och som senare eventuellt

erhåller uppehållstillstånd här på ett bra sätt skall kunna integreras i det svenska samhället. Även om de inte får uppehållstillstånd här är utbildning under tiden de vistas i Sverige av stor betydelse för dem när de återvänder till hemlandet. Utskottet ser därför positivt på regeringens förslag och bedömning i propositionen.

Utbildningsutskottet instämmer i vad socialförsäkringsutskottet anför i yttrandet. Utbildningsutskottet vill betona att barnets bästa skall komma i första rummet, vilket slås fast i FN:s barnkonvention. Barn som kommer till Sverige från andra länder har mycket skiftande kunskaper, erfarenheter och behov. Vissa barn kommer från tidigare välfungerande skolor i hemlandet medan andra aldrig har haft möjlighet att gå i skolan. Innehållet och uppläggningsen av skolverksamheten måste därför utformas utifrån en bedömning av varje enskilt barns behov och förutsättningar. För vissa barn är kanske skolgången ett stöd för att finna en struktur i tillvaron medan andra kanske inte orkar delta i undervisning lika många timmar som andra barn. Även när det gäller mottagande i förskola och skolbarnsomsorg måste en individuell bedömning utifrån barnets bästa göras i varje särskilt fall. Såväl förskolan som skolbarnsomsorgen kan bidra till att ge de asylsökande barnen kontinuitet och trygghet. Barnen får också möjlighet till social kontakt med andra barn och vuxna samt stimulans till personlig utveckling.

När det gäller förslaget i motion 2000/01:Ub48 yrkande 1 om införande av **skyldighet för kommuner att erbjuda utbildning m.m. för barn som väntar på avvisning eller utvisning** citerar utskottet först vad socialförsäkringsutskottet anför i frågan.

Vad gäller barn som väntar på avvisning eller utvisning har utskottet erfarit att barn som redan går i skolan får fortsätta med det även i avvaktan på verkställighet. Någon formell skyldighet för kommunen att låta barnet gå kvar i skolan föreligger dock inte. Såvitt gäller asylsökande barn har det hittills inte funnits någon skyldighet för kommunerna att ta emot dessa barn i den kommunala förskolan eller skolbarnsomsorgen. I vissa kommuner har dessa barn ändå tagits emot i förskolan. Utskottet anser det naturligt att i dessa fall jämföra med vad som föreskrivs i LMA om rätten till bistånd. Enligt 11 § LMA upphör rätten till bistånd (t.ex. dagsättning och särskilt bidrag) när utlänningen lämnar landet. Den som håller sig undan så att ett beslut om avvisning eller utvisning inte kan verkställas har enligt 12 § däremot inte rätt till bistånd. Enligt utskottets mening är det närmast självklart att barnen under motsvarande förutsättningar skall få gå kvar i skolan och skolbarnsomsorgen liksom i förskolan till dess att de lämnar landet. Utskottet förutsätter att så kommer att bli fallet.

Utbildningsutskottet vill framhålla att fortsatt skolgång m.m. för barn som väntar på avvisning eller utvisning kan ha stor betydelse för barnens utveckling och psykiska hälsa. Det är därför enligt utskottets bestämda uppfattning viktigt – och i enlighet med intentionerna i FN:s barnkonvention om att barnets bästa alltid skall iakttas – att barnen får fortsätta i skolan, förskolan och skolbarnsomsorgen så länge de är kvar i landet. Liksom socialförsäkringsutskottet förutsätter utbildningsutskottet att så kommer att bli fallet.

Med hänvisning till vad som här har anförts föreslår utskottet avslag på motionsyrkandet.

Beträffande den i motionens yrkande 2 väckta frågan om **gömda barns möjligheter till bl.a. skolgång** hänvisar socialförsäkringsutskottet i sitt yttrande till sin tidigare redovisade principiella hållning i fråga om personer som håller sig undan verkställigheten av ett avlägsnandebeslut (bet. 1996/97:SfU5, s. 96 f.). Utskottet anförde bl.a. att utlänningslagstiftningen bygger på tanken att den som har fått ett beslut om att lämna landet gör det självmant. Enligt utskottet var det ett allvarligt problem, att många personer kunde antas hålla sig gömda i Sverige kanske under långa tider. Särskilt allvarligt ansåg utskottet det vara när barn finns med i bilden med hänsyn till riskerna för att barnet skadas i sin hälsa och utveckling.

I yttrandet redogör socialförsäkringsutskottet för Migrationsverkets arbete med att uppmärksamma och ge stöd till barnfamiljer som verkar vara i riskzonen för att gömma sig. Det är enligt utskottet givet att barn i familjer som saknar tillstånd att vistas i Sverige och som håller sig undan myndigheterna regelmässigt lever under svåra förhållanden. Därför är det av stor vikt att olika åtgärder vidtas liksom att projekt initieras och utvecklas i syfte att förhindra att barnfamiljer gömmer sig. Utskottet konstaterar att möjligheten till utbildning är av stor betydelse även för barn som inte har rätt att vistas i Sverige. Utskottet är dock inte berett att förorda att även gruppen gömda barn skall ges en uttrycklig rätt till utbildning m.m. utan föreslår att utbildningsutskottet avstyrker motionsyrkandet.

Utbildningsutskottet ställer sig bakom vad socialförsäkringsutskottet anför i frågan. Rätten till utbildning bör inte gälla barn som hålls gömda inför verkställighet av ett beslut om avvisning eller utvisning. Som regeringen påpekar i propositionen (s. 19) får dock en kommun ta emot en elev som inte räknas som bosatt i Sverige, såväl i grundskolan som i gymnasieskolan. Utskottet konstaterar också att det i en del kommuner fungerar så i praktiken, varför en utredning inte torde vara nödvändig.

Utskottet avstyrker motion 2000/01:Ub48 yrkande 2.

Statlig ersättning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör anta regeringens förslag till ändringar i skollagen (1985:1100) såvitt avser 2 b kap. 10 b och 10 c §§ samt 9 kap. 6, 6 a, 8 a och 8 c §§. Ändringarna innebär att en kommun är skyldig att lämna bidrag till en fristående skola som tar emot asylsökande barn m.fl. med samma belopp som kommunen får i ersättning enligt förordningen om statlig ersättning för flyktingmottagande m.m.

Gällande bestämmelser

Enligt förordningen (1990:927) om statlig ersättning för flyktingmottagande m.m. utgår ersättning till kommuner för kostnader avseende grundskoleundervisning för barn till utlänningar som avses i 1 § första stycket 1 och 2 samt 8 § andra och tredje styckena lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. Ersättningen beslutas och betalas av Migrationsverket.

Propositionen

Asylsökande barn m.fl. och deras föräldrar skall enligt propositionen kunna välja en fristående skola för utbildning i förskoleklass, grundskola respektive gymnasieskola. I propositionen föreslår regeringen tillägg i de bestämmelser i skollagen som reglerar en kommuns skyldighet att för en elevs utbildning i en fristående skola lämna bidrag till den fristående skolan, nämligen i 2 b kap. 10 b och 10 c §§ samt 9 kap. 6, 6 a, 8 a och 8 c §§. Av de föreslagna nya bestämmelserna framgår att bidragsbeloppet till fristående skolor som tar emot asylsökande barn och ungdomar m.fl. skall vara detsamma som det belopp som kommunen kan få i statlig ersättning för en sådan elev.

I anslutning till förslaget till skollagsändringar lämnar regeringen en redogörelse för sin bedömning om den kommande statliga ersättningen till kommunerna för undervisning m.m. av asylsökande barn och ungdomar. Enligt regeringen bör den statliga ersättningen till kommunerna för kostnader avseende undervisning i grundskolan för asylsökande barn m.fl. höjas. Samma ersättning bör lämnas för undervisning i skolformer motsvarande grundskolan. Vidare bör det införas en statlig ersättning till kommuner avseende allmän förskola för asylsökande barn m.fl. i åldern 4–5 år, en ersättning till kommuner avseende förskoleklass för dessa barn samt en ersättning till kommuner avseende gymnasieutbildning för asylsökande ungdomar m.fl. Regeringen anger vilka belopp som är tänkta att utgå i de olika fallen (prop. s. 24).

Enligt redovisningen i propositionen för förslagets ekonomiska konsekvenser beräknas reformen öka de statliga kostnaderna för mottagande av asylsökande barn m.fl. med ca 40 miljoner kronor fr.o.m. 2002 och ca 50 miljoner kronor fr.o.m. 2003. Medel för den föreslagna reformen beräknades i 2001 års ekonomiska vårproposition under utgiftsområde 8 Invandrare och flyktingar (prop. 2000/01:100, yttr. SfU5y, bet. FiU20, rskr. 288). I budgetpropositionen för 2002 finns ifrågavarande medel anvisade under anslaget Mottagande av asylsökande (prop. 2001/02:1, utg.omr. 8). Budgetförslaget i denna del behandlas av socialförsäkringsutskottet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet föreslår att riksdagen antar föreslagna ändringar i skollagens bestämmelser om bidrag till fristående skolor. Därigenom föreskrivs skyldighet för en kommun att till en fristående skola som tar emot en asylsökande elev, eller en elev som vistas i Sverige under liknande omständigheter, lämna bi-

drag för eleven med samma belopp som kommunen får i ersättning enligt förordningen om statlig ersättning för flyktingmottagande m.m.

Utskottet föreslår att riksdagen även antar **förslaget i övrigt** till ändring i skollagen. I detta ligger att samtliga i propositionen föreslagna ändringar i skollagen kan träda i kraft den 1 januari 2002.

Reservation

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservation. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

Utbildning m.m. i avvaktan på avvisning eller utvisning, m.m. (punkterna 2 och 3) – fp

av Ulf Nilsson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkterna 2 och 3 borde ha följande lydelse:

2. Utbildning m.m. i avvaktan på avvisning eller utvisning

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Ub48 yrkande 1.

3. Skolgång m.m. för gömda barn

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Ub48 yrkande 2.

Ställningstagande

Enligt min uppfattning bör också de barn som fått avslag på sin asylansökan ges rätt till **utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg i avvaktan på att ett avvisnings- eller utvisningsbeslut verkställs**. Väntan på verkställighet kan i många fall bli mycket lång. Ofta handlar det om flera månader, ibland t.o.m. om år. Detta kan bero på att mottagarlandet inte är berett att ta emot de hemvändande medborgarna eller att en familjemedlem på grund av sjukdom tvingas stanna i Sverige. Oavsett vad orsaken är måste dessa barn ges en dräglig tillvaro under tiden fram till verkställighet, och därför är t.ex. skolgång under väntetiden en viktig rättighet. Jag anser i enlighet med yrkande 1 i motion 2000/01:Ub48 att kommunerna skall åläggas en skyldighet att erbjuda utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg till barn som väntar på avvisning eller utvisning. Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen som sin mening och därmed bifalla motionsyrkandet.

Det är inte svårt att inse att **barn som hålls gömda** inför verkställighet av ett avvisnings- eller utvisningsbeslut befinner sig i en mycket utsatt situation. Barnen, som inte själva har valt att befinna sig gömda i annat land, kan inte

lastas för den situation de befinner sig i. Skolan är för dessa barn betydelsefull och skulle kunna bidra till att ge vardagen ett innehåll samtidigt som barnen kan få den kunskap som de så väl behöver. Det omgivande samhället har alltid ett ansvar för att barn som hamnat i en svår situation får det stöd de behöver. Därför måste, enligt min mening, skolan och förskolan på olika sätt försöka ta ansvar för barn som hålls gömda. På vissa håll i Sverige har skolor redan erbjudit gömda barn skolgång. Det borde därför utredas vilka olika möjligheter som kan finnas att mer generellt erbjuda även de gömda barnen skolgång. Skolverket bör ges i uppdrag att, i samarbete med övriga berörda myndigheter, utreda denna fråga. Vad jag här har anfört bör riksdagen tillkännage för regeringen som sin mening och därmed bifalla motion 2000/01:Ub48 yrkande 2.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Regeringen har i proposition 2000/01:115 Asylsökande barns skolgång m.m. föreslagit att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100).

Lagförslaget finns som *bilaga 2* till detta betänkande.

Motionen

I betänkandet behandlar utskottet nedan uppräknade motionsyrkanden i vilka föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

2000/01:Ub48 av Ulf Nilsson m.fl. (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kommuner skall vara skyldiga att erbjuda utbildning inom det offentliga skolväsendet, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg även till de barn som väntar på utvisning.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om gömda barns möjlighet till skolgång, förskoleverksamhet samt skolbarnsomsorg.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

Förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100)

BILAGA 3

Socialförsäkringsutskottets yttrande 2000/01:SfU8y

Asylsökande barns skolgång

Till utbildningsutskottet

Utbildningsutskottet har den 26 april 2001 berett socialförsäkringsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 2000/01:115 Asylsökande barns skolgång m.m. jämte eventuella motioner i de delar som berör socialförsäkringsutskottets beredningsområde. En motion har därefter väckts med anledning av propositionen, nämligen motion 2000/01:Ub48 av Ulf Nilsson m.fl. (fp).

Propositionen

I propositionen föreslås att skollagen (1985:1100) ändras så att regeringen i förordning kan meddela föreskrifter om mottagande i förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg av barn som inte räknas som bosatta i Sverige. De barn som omfattas av 1 § första stycket 1–3 lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. (LMA) bör enligt regeringens bedömning ha tillgång till utbildning inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom samt till förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg på i huvudsak samma villkor som gäller för barn som är bosatta i Sverige. Förslaget omfattar därmed asylsökande barn och barn som beviljats tidsbegränsat uppehållstillstånd med stöd av 2 kap. 4 a § utlänningslagen (s.k. massflyktingar) liksom barn som av andra skäl ansökt om uppehållstillstånd i Sverige och getts rätt att vistas här medan ansökan prövas. Rätten till utbildning inom grundskolan och motsvarande skolformer bör inte medföra någon skolplikt och barnen bör tas emot i det offentliga skolväsendet så snart det är lämpligt med hänsyn till barnets personliga förhållanden. Mottagandet bör dock ske senast en månad efter barnets ankomst till Sverige. Rätten till gymnasieutbildning bör gälla om studierna påbörjas före 18 års ålder.

I propositionen görs vidare bedömningen att den statliga ersättningen till kommunerna för kostnader avseende undervisning i grundskolan för asylsökande barn m.fl. bör höjas och en statlig ersättning till kommuner avseende allmän förskola för asylsökande barn m.fl. i åldern 4–5 år införs. En ersättning till kommuner avseende förskoleklass för dessa barn bör också införas,

liksom ersättning till kommuner avseende gymnasieutbildning för asylsökande ungdomar m.fl.

Motionen

Ulf Nilsson m.fl. (fp) begär i motion Ub48 yrkande 1 ett tillkännagivande om att kommuner skall vara skyldiga att erbjuda utbildning inom det offentliga skolväsendet, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg även till de barn som väntar på utvisning. Motionärerna anser att det av propositionen tydligt borde framgå att också de barn som fått avslag på sin asylansökan skall få rätt till skolgång i väntan på utvisning, som i många fall kan bli mycket lång. En orsak kan enligt motionärerna vara att mottagarlandet inte är berett att ta emot de hemvändande medborgarna.

I yrkande 2 begär motionärerna ett tillkännagivande om gömda barns möjlighet till skolgång, förskoleverksamhet samt skolbarnsomsorg. Barn som hålls gömda inför verkställighet befinner sig enligt motionärerna i en mycket utsatt situation. På vissa håll har skolor redan på olika sätt erbjudit gömda barn skolgång. Det bör därför utredas vilka olika möjligheter som kan finnas att erbjuda dessa barn t.ex. skolgång och förskola.

Utskottets bedömning

I betänkande 1998/99:SfU5 (s. 43 och 44) framhöll utskottet att utbildning är en grundläggande förutsättning för att de barn och ungdomar som kommer till Sverige som asylsökande och som senare eventuellt erhåller uppehållstillstånd här på ett bra sätt skall kunna integreras i det svenska samhället. Även om de inte får uppehållstillstånd här är utbildning under tiden de vistas i Sverige av stor betydelse för dem när de återvänder till hemlandet. Av naturliga skäl föreligger vissa speciella svårigheter med de asylsökande barnens och ungdomarnas skolgång. Det tar tid att lära sig ett nytt språk, och många har svåra traumatiska upplevelser bakom sig som kräver särskilda insatser. Utskottet, som påpekade att asylsökande barn och ungdomar har rätt till grundskoleundervisning men inte till gymnasieundervisning, föreslog en kartläggning av hur många asylsökande ungdomar som utnyttjar den svenska undervisningen, vilka resurser som krävs för att de skall kunna tillgodogöra sig en gymnasial undervisning samt kostnaderna härför. Detta gav riksdagen som sin mening regeringen till känna (rskr. 1998/99:162).

Regeringens förslag får sägas ligga i linje med vad utskottet tidigare anfört i frågan. Utskottet ser därför positivt på förslaget om att införa en rätt för asylsökande barn m.fl. att få tillgång till utbildning, förskola och skolbarnsomsorg på i huvudsak samma villkor som gäller för barn som är bosatta i Sverige.

Beträffande rätten till utbildning delar utskottet regeringens bedömning att en individuell bedömning utifrån barnets bästa måste göras i varje särskilt

fall. Barn som kommer till Sverige från andra länder har mycket skiftande kunskaper, erfarenheter och behov. Vissa barn kommer från tidigare välfungerande skolor i hemlandet medan andra aldrig haft möjlighet att gå i skolan. Innehållet och uppläggningsen av skolverksamheten måste därför utformas utifrån en bedömning av varje enskilt barns behov och förutsättningar. För vissa barn är kanske skolgången ett stöd för att finna en struktur i tillvaron medan andra kanske inte orkar delta i undervisning lika många timmar som andra barn. Även om det i praktiken innebär att barnens undervisning tidsmässigt måste anpassas efter barnets behov är det dock inte aktuellt med någon begränsning i bestämmelserna för rätt till utbildning.

Såvitt gäller förskola och skolbarnsomsorg innebär förslaget att asylsökande barn m.fl. i åldern 1–6 år skall erbjudas förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg om föräldrarna förvärvsarbetar eller studerar eller om barnet har ett eget behov. Utskottet anser att en individuell prövning utifrån barnets egna behov och möjligheter även skall gälla förskolan och skolbarnsomsorgen. Som framhålls i propositionen är den svenska förskolan emellertid viktig också genom att den kan bidra till att ge de asylsökande barnen kontinuitet och trygghet. Enligt utskottets mening gäller detta i lika hög grad skolbarnsomsorgen. Barnen i fråga har skilts från släktingar och vänner och lämnat det språk de delade med sin omgivning. Vissa barn har upplevt våld av olika slag. Både förskolan och skolbarnsomsorgen kan vidare ge barnen möjlighet till social kontakt med andra barn och vuxna samt stimulans till personlig utveckling.

Vad gäller barn som väntar på avvisning eller utvisning har utskottet erfarenhet att barn som redan går i skolan får fortsätta med det även i avvaktan på verkställighet. Någon formell skyldighet för kommunen att låta barnet gå kvar i skolan föreligger dock inte. Såvitt gäller asylsökande barn har det hittills inte funnits någon skyldighet för kommunerna att ta emot dessa barn i den kommunala förskolan eller skolbarnsomsorgen. I vissa kommuner har dessa barn ändå tagits emot i förskolan. Utskottet anser det naturligt att i dessa fall jämföra med vad som föreskrivs i LMA om rätten till bistånd. Enligt 11 § LMA upphör rätten till bistånd (t.ex. dagersättning och särskilt bidrag) när utlänningslämnan landet. Den som håller sig undan så att ett beslut om avvisning eller utvisning inte kan verkställas har enligt 12 § däremot inte rätt till bistånd. Enligt utskottets mening är det närmast självklart att barnen under motsvarande förutsättningar skall få gå kvar i skolan och skolbarnsomsorgen liksom i förskolan till dess att de lämnar landet. Utskottet förutsätter att så kommer att bli fallet.

Beträffande frågan om gömda barns möjligheter till bl.a. skolgång vill utskottet hänvisa till sitt av riksdagen godkända betänkande 1996/97:SfU5 (s. 96 och 97), vari utskottet redovisade sin principiella hållning i fråga om personer som håller sig undan verkställigheten av ett avlägsnandebeslut. Utskottet anförde bl.a. att utlänningslagstiftningen bygger på tanken att den som har fått ett beslut om att lämna landet gör det självant. Enligt utskottet var det ett allvarligt problem, att många personer kunde antas hålla sig gömda i Sve-

rige kanske långa tider. Särskilt allvarligt ansåg utskottet det vara när barn finns med i bilden med hänsyn till riskerna för att barnet skadas i sin hälsa och utveckling. Utskottet underströk betydelsen av väl motiverade beslut för att skapa förståelse för att ansökningar om uppehållstillstånd avslås, när sökandena inte har tillräckliga skäl att stanna i landet.

Socialstyrelsen och Migrationsverket har på uppdrag av regeringen gjort en kartläggning av barn som lever gömda i syfte att undgå att ett avvisnings- eller utvisningsbeslut verkställs. Av rapporten När barn lever gömda (SoS-rapport 1999:5) framgår bl.a. att de frågor som utretts är hur många barn det är som lever gömda, varför de är gömda och hur de påverkas under den tid de lever gömda på kort och lång sikt. Enligt rapporten var det vid årsskiftet 1998/99 ca 300 barn med slutligt avlägsnandebeslut som var efterlysta. Bland dem fanns troligen en del som lämnat landet utan att polisen fått kännedom om det. Frivilligorganisationerna kände till 150 barn som levde gömda. De sammanställningar som gjorts och annat material som inhämtats av utredningen tydde på att det innebär stora risker för ett barns hälsotillstånd att leva gömt. Avgörande för hur barnen psykiskt klarar tiden som gömda är i vilken utsträckning deras föräldrar sviktar i sin omsorgsförmåga under denna tid. Möjligheten att få gå kvar i skolan är också enligt rapporten av stor betydelse.

Härefter har regeringen i enlighet med en överenskommelse mellan staten och Landstingsförbundet i mars 2000 beslutat att barn som hålls gömda inför verkställigheten av ett avvisnings- eller utvisningsbeslut skall tillförsäkras hälso- och sjukvård samt tandvård på samma grunder som asylsökande barn. Landstingen får därmed en statlig ersättning för denna vård. Frivilligorganisationerna har framfört att de avser att medverka till att dessa barn kommer till lämplig vårdgivare.

I regeringens skrivelse Barn – här och nu (skr. 1999/2000:137, s. 68 och 69) finns en redogörelse för Migrationsverkets s.k. barnprojekt. En del av projektet syftar till att förbättra förutsättningarna för att de som får ett avlägsnandebeslut förstår och accepterar beslutet. I barnskrivelsen anges att detta är en viktig del i arbetet med att förhindra att barnfamiljer gömmer sig. Det avslutade s.k. språkvårdsprojektet har medfört att besluten nu motiveras på ett för familjerna mer förståeligt sätt. Även Migrationsverkets återvändandearbete skall enligt barnskrivelsen utvecklas ytterligare eftersom det är väsentligt att återvändandeperspektivet hålls öppet under hela asylprocessen genom att t.ex. alternativa lösningar för familjens, såväl föräldrarnas som barnens, framtid diskuteras. Migrationsverket utvecklar vidare ett s.k. early warning system för att uppmärksamma och ge stöd till barnfamiljer som verkar vara i riskzonen för att gömma sig. Ett nära samarbete mellan Migrationsverkets mottagnings- och asylenheter, men också med Utlänningsnämnden, skall därför enligt barnskrivelsen utvecklas. Syftet är att få ett underlag för en systematisk uppföljning av vilka familjer som valt att gömma sig och vilka omständigheter som förelegat i dessa fall.

Det är enligt utskottet givet att barn i familjer som saknar tillstånd att vistas i Sverige och som håller sig undan myndigheterna regelmässigt lever

under svåra förhållanden. Det är därför av stor vikt att olika åtgärder vidtas liksom att projekt initieras och utvecklas i syfte att förhindra att barnfamiljer gömmer sig. Utskottet konstaterar att möjligheten till utbildning är av stor betydelse även för barn som inte har rätt att vistas i Sverige. Utskottet är dock inte berett att förorda att även gruppen gömda barn skall ges en uttrycklig rätt till utbildning m.m.

Med det anförda föreslår utskottet att utbildningsutskottet tillstyrker regeringens förslag och avstyrker motion Ub48.

Stockholm den 31 maj 2001

På socialförsäkringsutskottets vägnar

Berit Andnor

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Berit Andnor (s), Bo Könberg (fp), Margit Gennser (m), Maud Björnemalm (s), Anita Jönsson (s), Ulla Hoffmann (v), Mariann Ytterberg (s), Göran Lindblad (m), Lennart Klockare (s), Ronny Olander (s), Fanny Rizell (kd), Cecilia Magnusson (m), Kerstin-Maria Stalin (mp), Birgitta Carlsson (c), Margareta Cederfelt (m), Magda Ayoub (kd) och Kalle Larsson (v).

Avvikande meningar

1. Utbildning m.m. i avvaktan på avvisning eller utvisning

av Bo Könberg (fp), Fanny Rizell (kd) och Magda Ayoub (kd).

Enligt vår uppfattning bör också de barn som fått avslag på sin asylansökan ges rätt till skolgång, skolbarnsomsorg och förskola i avvaktan på att ett avvisnings- eller utvisningsbeslut verkställs. Väntan på verkställighet kan i många fall bli mycket lång. Ofta handlar det om flera månader, ibland t.o.m. år. En orsak kan vara att mottagarlandet inte är berett att ta emot de hemvändande medborgarna eller att en familjemedlem på grund av sjukdom tvingas stanna i Sverige. Oavsett vad orsaken är måste dessa barn ges en dräglig tillvaro under tiden fram till verkställighet, och därför är t.ex. skolgång under väntetiden en viktig rättighet. Vi anser att kommunerna skall vara skyldiga att erbjuda skolgång, förskola och skolbarnsomsorg till barn som väntar på avvisning eller utvisning och att detta bör ges regeringen till känna. Med det anförda föreslår vi att utbildningsutskottet tillstyrker motion Ub48 yrkande 1.

2. Gömda barn

av Bo Könberg (fp).

Det är inte svårt att inse att barn som hålls gömda inför verkställighet av ett avvisnings- eller utvisningsbeslut befinner sig i en mycket utsatt situation.

Barnen, som inte själva har valt att befinna sig gömda i annat land, kan inte lastas för den situation de befinner sig i. Skolan är för dessa barn betydelsefull och skulle kunna bidra till att ge vardagen ett innehåll samtidigt som barnen kan få den kunskap som de så väl behöver. Det omgivande samhället har alltid ett ansvar för att barn som hamnat i en svår situation får det stöd de behöver. Därför måste, enligt min mening, skolan och förskolan på olika sätt försöka ta ansvar för barn som hålls gömda. På vissa håll i Sverige har skolor redan erbjudit gömda barn skolgång. Det borde därför utredas vilka olika möjligheter som kan finnas att mer generellt erbjuda även de gömda barnen skolgång. Skolverket bör ges i uppdrag att, i samarbete med övriga berörda myndigheter, utreda denna fråga. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Med det anförda anser jag att utbildningsutskottet bör tillstyrka motion Ub48 yrkande 2.